

SHARQ VA G`ARB DIDAKTIK ADABIYOTIDA ALLEGORIYA

Eshpulatova O`g`iloy

Toshkent Davlat Transport Universiteti assistenti

e-mail:ugiloyeshpulatova@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu tezis sharq va g`arb olimlarining didaktik asarlarida foydalanilgan allegoriya tropini qamrab oladi. Tezis ushbu mavzuda tadqiqot olib borayotganlarga foydali manba bo`lib xizmat qiladi.

**Kalit so`zlar:** didaktika, badiiy adabiyot, allegoriya, simvol, metafara, yashirin ma`no, majoziy ma`no.

Abstract: This thesis covers the trope of allegory used in the didactic works of Eastern and Western scholars. The thesis serves as a useful resource for those conducting research on this topic.

Key words: didactics, fiction, allegory, symbol, metaphor, hidden meaning, figurative meaning.

Аннотация: Этот тезис охватывает троп аллегории, используемый в дидактических трудах восточных и западных ученых. Тезис служит полезным ресурсом для тех, кто проводит исследования по этой теме.

Ключевые слова: дидактика, художественная литература, аллегория, символ, метафора, скрытый смысл, переносный смысл.

Allegoriya adabiyotning ajralmas qismi bo`lib, u orqali yozuvchi kitobxonga ma`lum bir ibrat bo`ladigan axloqiy saboqlarni keltirib o`tadi. Allegoriyada voqeani tasvirlash xuddi metafaraga o`xshab ketadi va bu orqali muallif siyosiy, ijtimoiy, axloqiy, falsafiy qarashlarni yetkazib berishni maqsad qiladi. Buni quyidagi sxema orqali tushunish mumkin: **Asosiy ma`no + Yashirin ma`no = Allegoriya**

Allegoriyada simvollar, xarakterlar, voqealar orqali yashirin ma`no tasvirlanadi. Allegoriya yozuvda aniq va kuchli maqsadga xizmat qiladi, chuqurroq ma'nolarni yetkazish uchun simvolizm va metaforadan foydalanadi. U o'quvchilarni o'ylantiruvchi izlanishga jalb qiladi. Shuningdek, badiiy adabiyotda allegoriyaning maqsadi:

- **Murakkab g'oyalarni yetkazish:** Bu yozuvchilarga murakkab g'oyalar, tushunchalar va axloqiy dilemmalarni yanada qulayroq va jozibali tarzda etkazish imkonini beradi.

- **Mulohazalarni rag'batlantiradigan:** allegoriyalar o'quvchilarni hikoyaga kiritilgan yashirin ma'nolarni faol talqin qilish va mulohaza yuritishga taklif qiladi.

- **Ijtimoiy va siyosiy sharhlarni taklif qilish:** Yozuvchilar ijtimoiy muammolarni hal qilish, zulmkor tizimlarni tanqid qilish yoki adolatsizliklarni ta'kidlash uchun ramziy belgilar, voqealar va sozlamalardan foydalanishlari mumkin.

- **Umumjahon mavzularni o'rganish:** Allegoriyalar ko'pincha madaniyatlar va vaqt oralig'ida aks sado beruvchi universal mavzularga to'g'ri keladi. Ular inson tajribasining sevgi, o'lim, kuch, o'ziga xoslik va axloq kabi asosiy jihatlarini o'rganadilar.

- **O'quvchilarni qiziqtiruvchi va qiziqarli:** Allegoriyalar intellektual rag'batlantirishni o'yin-kulgi qiymati bilan birlashtiradi. Ular o'quvchilarni hissiy va intellektual jalb qiladigan xayoliy va jozibali hikoyalarni taklif qilishadi.

Allegoriya tarix davomida turli shakllarni olgan va turli kontekstlarda namoyon bo'lgan holda rivojlangan. Bu yerda ba'zi mashhur turlari mavjud:

Zamonaviy allegoriya. Zamonaviy adabiyot va san'atda allegoriya rivoj topishda davom etmoqda. U ko'pincha zamonaviy muammolar, ijtimoiy tanqidlar yoki axloqiy dilemmalarni ko'rib chiqadigan ramziy hikoya shaklida bo'ladi. Misol: Suzanna Kollinzning ""The Hunger Games" asari zamonaviy allegoriya tushunchasini ifodalaydi. U bolalar zulmkor hukumatga qarshi omon qolish uchun kurashadigan distopiya jamiyati orqali tengsizlik va zulmni tanqid qiladi.

Klassik allegoriya. Klassik allegoriya qadimgi Yunoniston va Rimdagi allegorik asarlarni anglatadi. Bu davr yozuvchi va san'atkorlari undan o'z mifologiyasida, she'riyatida, badiiy ijodida axloqiy saboqlar, falsafiy g'oyalarni yetkazishda keng foydalanganlar. Misol: Platonning "Allegory of the Cave" klassik allegoriya bo'lib, uning "The Republic" asarida uchraydi. Bu allegoriyada g'ordagi mahbuslar zanjirband qilingan va devorda faqat soyalarni ko'rishadi, bu ularning haqiqatni idrok etishning chegaralanganligini bildiradi. Bitta mahbus qochib, tashqi dunyoni kashf qilganda, bu ma'rifat sari sayohatni ifodalaydi. Bibliyaga oid allegoriya. Injil allegoriyasi diniy matnlarda, xususan, Bibliyada allegorik hikoyalar va ramziy ma'lumotlardan foydalanishni o'z ichiga oladi. Diniy yozuvlardagi ko'plab masallar va hikoyalar ruhiy haqiqatlar va axloqiy ta'limotlarning allegorik tasviri sifatida xizmat qiladi. Misol: "The Parable of the Good Samaritan" haqidagi masal Bibliyadagi allegoriyadir. Bu qo'shnini sevis va mehribonlik, hamdardlik va rahm-shafqat fazilatlarini namoyish etadi.

O'rta asr allegoriyasi. O'rta asrlarda allegoriya kuchli ifoda shakli sifatida rivojlandi. O'rta asr allegoriyalarida ko'pincha ilohiyot tushunchalari, axloqiy sodiqlik va yaxshilik va yomonlik o'rtasidagi kurashni o'rganish uchun allegorik figuralar va voqealar qo'llaniladi. Misol: Dante Aligyerining "Ilohiyot komediya" asari mashhur o'rta asr allegoriyasidir. Butun asar ilohiy tushunchalar, axloqiy tanlovlar va qalbning najot uchun izlanishlarini o'rganuvchi murakkab allegoriyadir. Turli belgilar va uchrashuvlar inson tabiatining, gunoh va qutqaruvning turli tomonlarini ifodalaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro`yxati:

1. Allegoriya va funktsiyalar bo'yicha. Shtutt.1979;
2. Bellot Ch. Allegorese im Mittelalterning "Zu teoriyasi va an'analari". Koln, 1996. Bd
3. Domaradzki, M. (2017). "The Beginnings of Greek Allegoresis". *Classical World* 110 (3):30
4. Fletcher A. Allegori, ramziy rejim nazariyasi. Itaka, 1964;
5. Losev A.F., Shestakov V.P., Estetik toifalar tarixi. M., 1965;
6. Panofskiy E. Ikonologiyada tadqiqotlar; Uyg'onish san'atidagi gumanistik mavzular. N. Y. 1939;
7. Quilligan M. Allegoriya tili: janrni aniqlash. Itaka, 1979
8. Qosim Y. Yangi o'zbek she'riyatida ram zlar// O 'zbek tili va adabiyoti.— 1998
9. Rajapova Malika Ahmadali qizi, Allegorical means specific to oral speech, *European Journal of Innovation in Nonformal Education (EJINE)* Volume 2, Issue 2, ISSN:2795-8612
10. Винокур Г.О. О язы ке художественной литературы. — М., 1991.